

Ölümünün 50. Yılında Fikir-Sanat Adamı Peyami Safa

İstanbul, 18 Nisan 2011

Prof. Dr. Osman HORATA

Açış Konuşması

Bundan elli yıl önce ebediyete intikal eden Peyami Safa, öncelikle önemli bir düşünür, aynı zamanda iyi bir romancı, hikâyeci ve gazeteci olarak Cumhuriyet döneminde derin izler bırakan bir fikir ve sanat adamıdır. Ama onun Türk düşünce ve edebiyat tarihinde bıraktığı asıl özelliği, Türk insanının son iki asırdır gündeminden hiç düşmeyen Doğu-Batı sorununu en derinden yaşayan fikir muzdariplerinden biri olmasıdır.

Çocukluk ve ilk gençlik yılları, geçim sıkıntısı ve hastalığı arasına sıkışıp kalan, eğitimini yarım bırakıp gazeteciliğe soyunmak zorunda kalan Peyami Safa'nın temel sorunlara bakışı, her düşünür gibi döneminin özelliklerini yansıtmakla birlikte, günümüzde bile önemini korumaktadır.

Bu önemli fikir ve sanat adamının ölümünün ellinci yılı vesilesiyle İstanbul Üniversitesi ile ortaklaşa düzenlediğimiz bu sempozyumun amacı, büyük dönüşümlerin yaşandığı bir dönemin canlı tanıkları olan neslin tecrübelerini günümüzün dikkatine sunmaktır.

Ben, öncelikle sempozyumun bilimsel yükünü omuzlayan İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü mensuplarına, özellikle sayın Prof. Dr. Kâzım YETİŞ'e, bu güzel ev sahipliği için de Edebiyat Fakültesi Dekanı sayın Prof. Dr. Korkut TUNA'ya ve Rektör sayın Prof. Dr. Yunus SÖYLET'e, Merkezimiz adına teşekkür ederim.

Atatürk Kültür Merkezi olarak, amacımız üniversitelerle işbirliğini daha da geliştirmek, oluşan sinerjiyle yeni faaliyetlerin, yeni projelerin hayata geçirilmesinin önünü açmaktır.

Değerli Meslektaşlarım ve Sevgili Öğrenciler,

Anadolu'ya ayak atmalarından itibaren Batı kültürüyle savaşlar, elçiler, tüccarlar ve mühtediler vasıtasıyla karşılaşmaya Türklerin, Batı kültürüne yönelmek gereğini duymaları 18. asırda başlar. Bu etkileşim, 19. asrın ortalarından itibaren yönünü kültür değişimine doğru çevirir. Tarih boyunca karşılaştığı güçlü kültürler karşısında, asimile olmadan kültürleşmeyi ve kültürel değişimi gerçekleştirmeleriyle tanınan Türklerin, son yüz elli yıllık tarihi bu açıdan bütün boyutlarıyla incelenmeyi gerektirmektedir. Bu geleceğin daha doğru temeller üzerinde yükselmesini sağlamak açısından da büyük bir önem arz etmektedir.

Peyami Safa'nın düşünce yapısının şekillenmeye başladığı yıllar, batılılaşma sürecinin sancılarının en ağır bir şekilde yaşandığı bir dönemdir ve Peyami Safa da bu sancıların merkezinde yer alan bir isimdir.

Devletin siyasi, mali ve askerî açıdan sona yaklaştığı II. Meşrutiyet yılları, öncelikle iki asırdır biriken sorunlara kısa sürede çözüm bulma gibi büyük bir handikapı beraberinde taşır. Buna rağmen o yıllar, o günün şartları içinde son derece ciddi, seviyeli

tartışmaların yapıldığı, Türk düşünce tarihi bakımından bir dönüm noktası olarak kabul edilebilecek bir dönem olmuştur. Fakat böyle bir dönemde, Batı'da olduğu gibi etkili düşünürlerin ve tutarlı, sistemli düşünce akımlarının ortaya çıktığını söylemek ise zordur.

Cumhuriyet Dönemi düşünce hayatımız da, bu dönemde atılan temeller üzerine bina edilmiştir. Bilindiği gibi, Türkiye Cumhuriyetinin doğuşuyla başlayan yeni sürecin fikrî ve sosyal temelleri, 18. asrın başlarına kadar gitmekle birlikte siyasi temelleri Tanzimat'a dayanır. Cumhuriyet Dönemi fikir hayatının öncü kadrosunu, bu dönemde yetişen ve bu temeller üzerinde II. Meşrutiyet'i gerçekleştiren ve Birinci Dünya Savaşı'ndan sağ kalabilen aydınlar oluşturmuştur. Bugünkü düşünce hayatımızın ana damarlarının kaynağını da bu dönem oluşturmaktadır.

Değerli Dinleyiciler,

Bu dönemdeki düşünce akımlarının baskın özelliği, siyasi ve idari yapının çıkmaza girmesi karşısında medet umulan, realiteden beslenmekten ziyade duygusal ve ütöpik düşüncelere yaslanan, pragmatik amaçlı, sentezci yaklaşımlar olmasıdır. Bu, Türk tarihinin çok önemli dönüşümlerinin yaşandığı bir dönemde önemli bir eksiklik olarak karşımıza çıkar. Bu sebeple düşünce hayatımız, daha çok siyasi liderlerin ve siyasal koşulların elinde biçimlenmek zorunda kalmıştır. 21. yüzyılın eşiğinde de, düşünce hayatımızın aynı kısır döngü içinde devam ettiğini söylemek, herhalde bir gerçeğin ifadesi olacaktır.

İşte Peyami Safa, bu temel sorunu en can alıcı bir şekilde hissedenden ve kendini içten içe yiyen bir gerçek bir düşünür, gerçek bir aydındır. O, *Türk İnkılabına Bakışlar* adlı eserinde, Türk inkılabının en büyük meselesinin, Türk mütefekkirlerinin tarihin önüne yığıldığı meseleler üzerinde yeterince düşünmemesi olduğunu söyler ve "otuz iki dişini kilitleyerek yutkunan ve susan Türk mütefekkirlerinin önüne tarihin yığıldığı meseleler, daha içindeki sırları değil, dışındaki bağları bile çözülmemiş sıra sıra denkler hâlinde duruyor" diyerek sorumluluğun büyüklüğün ortaya koyar.

Peyami Safa'dan herkesin alacağı dersler olması ve sempozyumumuzun, bu gerçeklerin bilim ve düşünce hayatının dikkatlerine sunulmasına vesile olmasının ümit ediyor; toplantımızın düzenlenmesinde emeği geçen değerli meslektaşlarım ve mesai arkadaşlarıma, toplantımızın asıl mimarları bildiri sahibi değerli bilim insanlarına ve toplantımızı onurlandıran siz değerli konuklarımıza teşekkür ediyor, hepinize saygılar sunuyorum.